

لزوم قابلیت سازی نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران برای جنگ آینده

سید علیرضا قاضی میرسعید^۱، محمد برازنده^۲، هادی رنجبرزاده^۳

چکیده

در طی سال‌های متمادی همواره، قدرت‌های بزرگ تلاش می‌نمودند تا حاکمیت و سلطه خود بر جهان را تحت عنوان یک نظم جهانی بر دیگر ملت‌ها تحمیل نمایند. در دوره‌های انتقال قدرت بین ملت‌ها، بحران‌ها و درگیری‌های جدی رخ می‌دهد تا نظم جدیدی شکل بگیرد. نظم جهانی در قرن بیست و یکم، متأثر از گسترش فناوری‌ها و ورود به عصر اطلاعات دچار تغییر و تحول بنیادی گردیده است، به‌طوری‌که بازیگران تعیین‌کننده امنیت از بازیگران صرفاً دولتی به ترکیبی از بازیگران دولتی و غیردولتی تغییر نموده است. از طرفی با ظهور بازیگران غیردولتی، شیوه‌های جنگیدن نیز تغییر کرده است. بنابراین تاکتیک‌ها و راهبردهای نظامی کشورها تحت تأثیر پیچیدگی‌های حاصل از این تحول قرار می‌گیرد. لذا لازم است تا نیروی زمینی به عنوان محور نیروهای مسلح در راستای حفظ استقلال کشور و نقش‌آفرینی مؤثر در آن، آمادگی دائمی کسب نماید و برای کسب آمادگی دائمی و افزایش توان مقابله با تهدیدات نوین، نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران باید رویکرد خود را به قابلیت محوری تغییر دهد. در این پژوهش کیفی با هدف لزوم قابلیت سازی، مدل سه و جبهی نیروی زمینی آینده با رویکرد آینده پژوهانه ارائه شده است.

کلمات کلیدی: جنگ زمینی، جنگ آینده، امنیت، رویکرد قابلیت محور

^۱ استادیار مدیریت صنعتی دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، ایران.

^۲ کارشناس ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، ایران.

^۳ کارشناس ارشد علوم کامپیوتر - هوش مصنوعی دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، ایران.

مقدمه

شناخت آینده و تشخیص نیازهای آتی، دانشی را می‌طلبد که بر اساس آن بتوان طرح‌ریزی نمود. سازمان‌ها در آینده با چالش‌های جدید، متنوع و پیچیده مواجه خواهند بود و اگر نسبت به آینده غفلت نمایند دچار غافل‌گیری خواهند شد. در شرایط پیچیده و دارای عدم اطمینان، پیش‌بینی ممکن نیست. لذا آینده‌پژوهی دانشی است که می‌تواند سازمان‌ها را تا حد زیادی در مقابل غافلگیری در مقابل حوادث آینده، بیمه نماید. (پترسون، کامینگ و کارپینتر، ۲۰۰۳: ۳۶۰)

جمهوری اسلامی ایران در محیط امنیتی پیچیده پیرامون خود به‌شدت با طیفی از تهدیدها و دشمنی‌های بالقوه و بالفعل بازیگران متنوع منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در بعد نظامی روبرو است. این موقعیت خاص ایران، همواره بستر مناسبی را برای ایجاد تنش‌های سیاسی و نظامی و به مخاطره افتادن امنیت ملی آن فراهم آورده است. (فاضلی نیا، ۱۳۸۵: ۱۷۸)

مقام معظم رهبری در ارتباط با ماهیت جنگ‌های آینده می‌فرماید: "ممکن است تهاجمات دنیا در آینده، این‌طور صریح و روباز و سهل‌الدفع نباشد؛ ممکن است پیچیده‌تر باشد؛ پیچیدگی و ایمان قوی لازم است. دفاع از اسلام در دوران نبی اکرم آسان‌تر از دفاع از اسلام در دوران امیرالمؤمنین بود. در آن زمان قضیه پیچیده‌تر بود. امروز هم استکبار جهانی پیچیده است و ابزارهای گوناگون در اختیارش می‌باشد. شما چه میدانید که چه پیش خواهد آمد". (بیانات، ۱۳۶۹/۰۶/۲) همچنین فرموده‌اند: "نیروهای مسلح باید نیرومند باشند. دنیا، دنیای تجاوزگری است؛ انگیزه سلطه‌طلبی در سلطه‌گران عالم، در نظام‌های مستکبر، به همه ملت‌ها هشدار می‌دهد که ساخت درونی خود و آمادگی‌های لازم را برای تقویت این ساخت به وجود بیاورند و تقویت کنند." (بیانات، ۱۳۸۷/۰۲/۱۲)

بیان مسئله تحقیق

طیف گسترده‌ای از چالش‌های عملیاتی جدید و پیدایش فناوری‌های پیشرفته، سازمان‌های دفاعی را مجبور به تحول در نیروهای نظامی نموده است. روندها و پیشران‌ها به‌ویژه روندهای فناوری و نظامی، پویایی، عدم قطعیت و پیچیدگی فزاینده محیط عملیاتی آینده را به‌خوبی نشان می‌دهند. نیروهای عملیاتی آینده، در محیط امنیتی پیچیده و غیرقابل اطمینان عمل خواهند کرد، محیطی که ماهیت آن جهانی است و ویژگی تهدیدهای ناهمگون در آن جاری می‌باشد. (مروی نام و همکاران، ۱۳۹۳). به‌طور مثال چین با درک تحولات جدید و همچنین ضرورت‌های راهبردی جدیدی که هم‌زمان با افزایش دامنه نفوذ خود در معادلات امنیتی منطقه‌ای و بین‌المللی با آن مواجه است، تلاش دارد تا در سه حوزه مشخص شامل تغییر رفتار نظامیان خود و به‌کارگیری سربازان حرفه‌ای و دانش‌محور، تغییر در ابزارهای جنگ و مدرنیزاسیون ساختار فناوری و تجهیزاتی خود و درنهایت حرکت به سمت شکل‌های جدید جنگ به‌خصوص جنگ‌های اطلاعاتی و حملات سایبری به دستگاه‌های نفوذپذیر نظامی رقیب و غافلگیری استراتژیک آن‌ها سوق یابد. (رضایی، زارع، ۱۳۹۱: ۱۷۸)

"هرچند طرح و تفسیر نسلی جنگ تا حدی دلبخواهی و اختیاری هستند، اما این کار نشان از یک روند مهم دارد و آن، تار شدن و از بین رفتن تمایز بین جبهه جنگی و منطقه غیرنظامی است. تسریع در این روند جایگزین شدن جنگ بین دولت‌ها با درگیری مسلحانه‌ای است که شامل بازیگران غیردولتی از قبیل گروه‌های شورشی، شبکه‌های تروریستی، شبه‌نظامیان و سازمان‌های جنایتکار می‌باشد. گروه‌های تروریستی با اطلاع از اینکه قادر به شکست یک ارتش متعارف

نیستند در تلاش برای استفاده از قدرت خود دولت‌ها ضد آن‌ها هستند." (جوزف نای، ۲۰۰۴)

آنچه قطعی است این است که نیروهای مسلح هر کشور، عنصر اساسی در دفاع از موجودیت و منافع ملی هستند و به همین دلیل همواره باید از آمادگی و شرایط لازم برای مواجهه با تهدیدات و مقابله با دشمنان برخوردار باشند. بدون تردید یکی از متغیرهای مؤثر در مباحث راهبردی و سیاست دفاعی هر کشور، محیط منطقه‌ای و ابعاد مختلف آن است. (خلیلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۰-۸۹). محیط امنیتی ایران بسیار متنوع و پیچیده است. در مهر و موم‌های اخیر تهدیدهای پر سر و صدایی علیه ایران ایجاد شده و اغلب قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی یکی از اولویت‌های اصلی خود را مقابله با ایران قرار داده‌اند. (امینیان، ۱۳۹۰: ۵) جمهوری اسلامی ایران، با ایدئولوژی حمایت از مستضعفین جهان و مقابله با استکبار، در منطقه ناآرام و پر آشوب غرب آسیا در حوزه نفوذ آمریکا و عربستان سعودی و رژیم صهیونیستی قرار دارد. (ایزدی و خلفی، ۱۳۹۰: ۴۷-۴۸) از طرفی سیاست‌های تجزیه‌طلبانه قدرت‌های استکباری در منطقه غرب آسیا، نظیر تجزیه عراق با اعلام استقلال کردستان عراق، ایجاد خاورمیانه بزرگ، حضور پایگاه‌های متعدد آمریکا در منطقه، نزدیکی رژیم صهیونیستی به کشورهای همسایه ایران، جابجایی داعش و منافقین به کشورهای همسایه شرقی و اقدامات و تصمیمات سردمداران آمریکا در خصوص برجام و فشارهای همه‌جانبه آن‌ها به ایران، اقدامات خصمانه برخی از همسایگان ایران مانند عربستان و امارات و اقدامات تروریستی متعدد در مرزهای کشور می‌توانند نشانه‌های ضعیفی برای شکل‌گیری مناقشه‌ای علیه ایران در آینده باشند.

بنابراین، امکان اعلان جنگ علیه جمهوری اسلامی ایران از طرف بازیگران متعددی وجود دارد که منافعشان در ایجاد ناامنی یا تغییر وضعیت در ایران یا منطقه است و تغییر نظام جمهوری اسلامی ایران و براندازی آن را در دستور کار خود داده‌اند و از آنجایی که منافع هر یک از بازیگران باهم متفاوت است و نیز اقدامات ممکن و شیوه‌های جنگیدنشان نیز باهم فرق دارد، لذا چاره‌ای جز قابلیت‌سازی همه‌جانبه نیست. نیروی زمینی محوری‌ترین بخش نیروهای مسلح است. مسلم است که نیروی زمینی همچنان به‌عنوان شالوده اصلی سازمان نظامی باقی می‌ماند. قابلیت‌های نیروی هوایی و نیروی دریایی به‌صورت مکمل مورد استفاده قرار گرفته ولی هیچ‌گاه جایگزین نخواهند شد. (اسکیلز، ۱۳۸۴) کسب قابلیت‌های مورد نیاز جنگ زمینی آینده، مستلزم نگاه مجدد به نیروی زمینی ارتش و تغییر رویکرد به قابلیت محوری است.

اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

در باب اهمیت و ضرورت این پژوهش از دو منظر می‌توان به موضوع نگریست. از منظر سلبی اگر این پژوهش صورت نپذیرد، موجب غفلت از تحول قابلیت ساز شده و نیروی زمینی در مواجهه با بازیگران جدید و شیوه‌های جنگی نوظهور، آسیب‌پذیری بیشتری خواهد داشت. از منظر ایجابی، ضرورت آینده‌پژوهی حوزه جنگ و ساختن آینده، ضرورت دشمن‌شناسی، شناخت اهداف و برنامه‌های او و ضرورت آمادگی دائمی، حفظ و استمرار بخشی به آن در مقابل دشمن، همواره مورد تأکید فرماندهی معظم کل قوا قرار گرفته است:

حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای در بیان‌اتشان اهمیت دیپلماسی را در کنار سایر آمادگی‌های اقتصادی، امنیتی، نظامی، استحکام ساخت درونی نظام و وحدت ملی دانستند. (۱۳۹۲/۰۷/۱۳)

در فضای به‌شدت تغییرپذیر و نامطمئن آینده، آمادگی‌های نظری و همین‌طور عملی برای پذیرش وقوع جنگ‌های آینده

مبتنی بر تکامل اندیشه‌های نظامی، تاکتیک‌ها و فناوری پیشرفته یک ضرورت ملی و حتمی است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

الف- شاخص‌های موردنظر فرماندهی معظم کل قوا برای نیروهای مسلح در مواجهه با دشمن:

رهبر معظم انقلاب به‌عنوان فرمانده کل قوای کشور، تعیین‌کننده خط‌مشی ارتش جمهوری اسلامی ایران و نیروی زمینی در مسیر تحول است. بنابراین در بخش اول مرور ادبیات تحقیق، به بررسی دیدگاه‌های فرماندهی معظم کل قوا در مقابل دشمن مطابق جدول (۱) پرداخته می‌شود.

جدول (۱) دیدگاه‌های فرماندهی معظم کل قوا درباره ساخت درونی قدرت در مقابل هر دشمن

شناسه	گزیده‌ای از بیانات فرماندهی معظم کل قوا	شاخص‌های موردنظر فرماندهی معظم کل قوا
دیدار جمعی از فرماندهان (۹۴/۱/۳۰)	"خصوصیتی که باید نیروهای مسلح ما به آن توجه داشته باشند، مسئله عمل به آیه شریفه «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَ عَدُوَّكُمْ» است. معنای این آیه این است که غافلگیر نشوید؛ معنایش این است که اگر چنانچه دشمنی به شما حمله کرد، شما بر اثر کمبود امکانات، کمبود سلاح و مهمات، کمبود آمادگی، خسارت تحمل نکنید"	۱-داشتن تسلیحات و مهمات ۲-داشتن نیروی مسلح آماده
دیدار جمعی از فرماندهان ۹۴/۱/۳۰	"آنچه من تأکید می‌کنم این است که پیشرفت‌های کشور در زمینه‌های تسلیحاتی و در زمینه‌های آمادگی‌های رزمی باید همچنان طریق پیشرفت را ادامه بدهد"	۱-پیشرفت تسلیحات ۲-رشد آمادگی رزمی
دیدار جمعی از فرماندهان (۹۴/۱/۳۰)	"حفظ بصیرت، حفظ جهت‌گیری صحیح، آمادگی‌های لازم، روحیه خوب و افزایش روزافزون تجهیزات و امکانات و آمادگی‌های رزمی یکی از کارهای اساسی است که نیروهای مسلح بایستی داشته باشند."	۱-حفظ بصیرت و روحیه نیروی مسلح ۲-کسب آمادگی رزمی لازم ۳-افزایش تجهیزات و امکانات

۱- اتحاد نیروهای مسلح حصار مستحکم در مقابل دشمنان آینده	"ارتش و سپاه و بسیج و نیروی انتظامی و همه کسانی که در ارتباط با نیروهای مسلح هستند، این را وظیفه خود بدانند که حصار مستحکمی در مقابل توطئه‌های دشمنان و شرارت دشمنان علیه ملت ایران خواهند بود."	مراسم تحلیف دانشجویان (۹۲/۷/۱۳)
مراقبت دائمی ارتش	"خصوصیت ارتش این است که مراقب دشمن است."	دیدار جمعی از فرماندهان ۷۸/۱/۲۵
ایجاد قدرت نظامی	"قدرت نظامی برای کشوری که مورد تهدید قدرت‌هاست، یکی از واجب‌ترین واجب‌هاست."	در مانور ذوالفقار ۵ / ۷۶/۷/
۱- آمادگی دائمی ۲- وجود دشمن خشن	"باید برای مقابله با دشمنی که در مقابل ملت ایران - اگر بتولند - مهیای هرگونه اقدام خشنی است، آماده بود."	در مانور طریق‌القدس ۷۶/۲/۳
۱- ایجاد استحکام و اقتدار نیروهای مسلح توسط مسئولان ۲- برنامه‌ریزی برای ایجاد استحکام در نیروهای مسلح	"ما بدون آن که کسی را تهدید نکنیم، استحکام و اقتدار نیروهای مسلح را مهم‌ترین عامل در راه حفظ امنیت خارجی ملت و جمهوری اسلامی ایران میدانیم. وظیفه همه مسئولان میدانیم که در راه اقتدار نیروهای مسلح تلاش کنند؛ استحکام این نیروها را در برنامه‌های خودشان قرار بدهند."	مراسم تحلیف دانشجویان ۹۲/۷/۱۳
۱- تقویت نیروهای مسلح با ابزار مدرن و پیشرفته ۲- تقویت نیروهای مسلح با دانش و تمرین دائمی ۳- تقویت نیروهای مسلح با ایمان	"لازم است نیروهای مسلح را تقویت کنیم؛ تقویت با ابزار مدرن و پیشرفته، تقویت با نگهداری و خودکفایی، تقویت با سازندگی‌ها در درون نیروهای نظامی و سازمان صنایع دفاع، تقویت با دانش - کاری که شما در اینجا می‌کنید - تقویت باتجربه و آزمایش و تمرین دائمی و مستمر، تقویت با ایمان که پشتوانه همه آنهاست."	مراسم فارغ‌التحصیلی دانشجویان (۶۹/۸/۲۸)
استحکام درونی با انس با قرآن	"نظام اسلامی و جامعه اسلامی با انس روزافزون با قرآن استحکام درونی پیدا می‌کند؛ انس با قرآن ایمان را تقویت می‌کند."	بیانات در محفل انس با قرآن (۹۳/۴/۸)
۱- تکیه بر اقتدار درون‌زا ۲- استحکام ساخت درونی	"علاج مقابله با دشمنی فقط یک‌چیز است و آن، تکیه به اقتدار ملی و به توان داخلی ملی و	دیدار مردم آذربایجان (۹۲/۱۱/۲۸)

	مستحکم کردن هرچه بیشتر ساخت درونی کشور است.	
۱- استحکام ساخت درونی ۲- اتحاد و عزت ملی	آنچه برای نظام جمهوری اسلامی حائز اهمیت است، استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی است، استحکام درونی ملت ایران است؛ همان چیزی که از روز اول تا امروز توانسته است این کشور را حفظ کند؛ اتحاد ملی، توجه به آرمان‌های والای نظام جمهوری اسلامی، توجه به عزت ملی.	مراسم تحلیف دانشجویان (۹۲/۷/۱۳)
۱- نیروی نظامی لایق ۲- افزایش قدرت داخلی	ایشان ریشه توطئه‌ها و دشمنی‌های گوناگون با جمهوری اسلامی را تبلور مخالفت با نظام سلطه در ایرانِ برخوردار از «منابع فراوان طبیعی و انسانی و اقتصادی، حرف و منطق و منبر سیاسی، و ابزار و نیروی لایق نظامی» دانستند و خاطرنشان کردند: جمهوری اسلامی در مقابل این دشمنی‌ها باید بر قدرت خود بیفزاید و علت تأکید مکرر بر افزایش قدرت داخلی و استحکام ساخت داخل نیز همین مسئله است.	بیانات در آستانه سالروز حماسه ۹ دی (۹۵/۱۰/۷)
۱- واکنش سخت به جنگ نیابتی و شیطنت دشمنان ۲- هوشیاری و بیداری نیروهای مسلح	"بنده خبرهایی دارم از اینکه دشمنان ما با همراهی برخی از مسئولان سفیه منطقه خلیج فارس - نه همه‌شان، بعضی - درصدد هستند که جنگ‌های نیابتی را به مرزهای ایران بکشانند. پاسداران انقلاب اسلامی و همه پاسداران حریم امنیت ملی در سازمان‌های مختلف بیدارند، هوشیارند. این را بدانند که اگر شیطنتی صورت بگیرد، واکنش جمهوری اسلامی بسیار سخت خواهد بود."	بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام (۹۴/۲/۳۰)

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار با اقشار مختلف مردم تأکید نمودند که "جنگی رخ نخواهد داد، چرا که ما مثل گذشته هیچ‌وقت شروع‌کننده جنگ نخواهیم بود و آمریکایی‌ها هم حمله را آغاز نمی‌کنند چون می‌دانند که صد درصد به ضررشان تمام خواهد شد زیرا جمهوری اسلامی و ملت ایران ثابت کرده‌اند به هر متعرضی، ضربه بزرگ‌تری وارد خواهند

کرد. "(بیانات، ۹۷/۵/۲۲) هر چند فرماندهی معظم کل قوا، صراحتاً اعلام نموده‌اند که جنگی روی نخواهد داد ولی در همین بیانات، شرط رخ ندادن جنگ، ضرر رساندن صددرصدی به دشمن از طریق برخورد قاطعانه به صورت ضربه بزرگ‌تر در مقابل تعرض دشمنان ذکر شده است، همچنین بررسی سایر بیانات ایشان در طول سال‌های گذشته بیانگر این مطلب است که دشمنی دشمنان پایان‌ناپذیر است و نیروهای مسلح باید با کسب شاخص‌های موردنظر رهبر معظم انقلاب، خود را برای ایجاد بازدارندگی و یا مقابله با تعرض دشمنان آماده نگه‌دارند. این شاخص‌ها شامل تقویت تجهیزات و فناوری‌ها، تقویت ایمان، کسب آمادگی‌های رزمی و مراقبت دائمی، افزایش دانش، اتحاد نیروهای مسلح و برنامه‌ریزی برای استحکام ساخت درونی در نیروهای مسلح است.

ب- تحقیقات داخلی و خارجی

تحقیقات داخلی

۱- کیومرث حیدری (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان "تدوین سناریو صحنه عملیات مقابله با تهاجم آمریکا در مناطق مأموریتی آنجا به تفکیک هر منطقه با به‌کارگیری سامانه‌های مختلف آجا در کلیه سطوح و لایه‌های مختلف عملیاتی"، ویژگی‌های بارز صحنه‌های عملیاتی جنگ آینده ایران و آمریکا را به شرح موارد زیر برشمرده است:

کوتاه‌مدت بودن (حداقل یک هفته، میانگین سه ماه و حداکثر پنج ماه) همراه با غافلگیری

غیرقابل‌پیش‌بینی بودن و صحنه نبرد نامشخص (تنوع مناطق و صحنه‌های درگیری)

تداوم نبرد در همه‌جا (کلیت محیط ملی ج.ا.ایران و آسیای جنوب غربی)

تداوم نبرد در همه‌وقت (نبرد بی‌وقفه تا کسب پیروزی در سریع‌ترین زمان ممکن، حداقل در صحنه نظامی)

مورد حذف قرار دادن همه‌کس (کلیه نیروهای انسانی تأثیرگذار در صحنه جنگ و عملیات متناسب با اهداف و منظورهای سیاسی - نظامی)

مورد هدف قرار دادن همه‌چیز (تمام امکانات تأسیسات و ابزارهای تأثیرگذار در صحنه جنگ و عملیات متناسب با اهداف و منظورهای سیاسی - نظامی)

نامشخص بودن هویت رزمندگان (طیف هم‌پیمانان دو طرف از گروه‌های سیاسی (بازیگران بدون دولت) طرفدار ایران همچون حزب‌الله تا هم‌پیمانان ائتلاف بین‌المللی آمریکا همچون گروه‌های سیاسی معارض داخلی ایران)

به‌کارگیری فناوری جدید ناشناخته

فضای عملیاتی گسترده (حضور نیروهای آمریکا مستقر در پایگاه‌های گوام، آلمان، دیگو گارسیا، اقیانوس هند، دریای مدیترانه و دریای سیاه و عملیات نظامی علیه ج.ا.ایران)

تلاش به‌منظور دستیابی به اهداف راهبردی با استفاده از منابع اندک

بهره‌گیری از یگان‌های اجرایی ورز می‌کوچک و نیروهای چابک از منابع اندک

ضربه زدن دقیق عملیاتی با افزایش سرعت و دقت آسیب‌رسانی بالا

پیگیری عملیات تأثیر محور (تأثیر در زمان و مکان قطعی با حداقل ضایعات ممکن)

شبکه‌ای نمودن عناصر حاضر در محیط عملیاتی (یکپارچه نمودن عوامل و عناصر حاضر در صحنه عملیات به‌منظور هم‌افزایی قدرت رزمی)

تأثیر قابل توجه محیط ویژه عملیاتی و عوامل ژئوپلیتیکی در سرنوشت نبرد ظهور نسل نوین جنگ (نسل پنجم جنگ)

۲- احمدی مقدم (۱۳۸۶) در رساله دکترای خود با عنوان "استراتژی نیروی مقاومت بسیج در جنگ آینده" در دانشگاه دفاع ملی برای تدوین راهبردهای مدنظر چهار سناریو زیر را ارائه نمود:

۱. جنگ سرد: حالت تنش و مخاصمه شدیدی که بین قدرت‌ها و کشورها پدیدار می‌شود که مختصات آن عبارت‌اند از مانورهای سیاسی مشاجرات دیپلماتیک جنگ‌های روانی مخاصمات ایدئولوژیکی جنگ اقتصادی و رقابت‌های کسب قدرت که تا حد جنگ بالا می‌رود. این جنگ نوعی از درگیری است که آمریکا در عرصه‌های مختلف اقتصادی سیاسی فرهنگی اجتماعی و امنیتی علیه جمهوری اسلامی ایران برنامه‌ریزی کرده و در حال اجرا است. اهداف این جنگ می‌تواند تضعیف روحیه و وحدت ملی، ایجاد شکاف میان مردم و حاکمیت، نافرمانی مدنی افزایش ناکارآمدی حاکمیت و تضعیف اراده مقاومت در مردم باشد.

۲. بمباران راهبردی: عبارت است از درگیری که در آن آمریکا با هدفی محدود و با به‌کارگیری ابزار محدود در فاصله زمانی کوتاه حمله‌ای را علیه جمهوری اسلامی شکل دهد. در این تهاجم اهداف گزینشی و نقطه‌ای انتخاب می‌شوند و با دست‌آویز قرار دادن یک بهانه (مانند ممانعت از دستیابی به سلاح هسته‌ای) یکی از مراکز هسته‌ای و یا سایر اهداف مورد تهاجم قرار می‌گیرد.

۳. اشتغال نظامی محدود: عبارت از درگیری است که در آن آمریکا بخش راهبردی از سرزمین جمهوری اسلامی ایران را با یک تهاجم نظامی برنامه‌ریزی‌شده برای مدت زمانی معین به‌منظور اعمال فشار سیاسی اقتصادی بر نظام تصرف نماید. اهداف این تهاجم می‌تواند سرزمینی مانند خوزستان به‌عنوان نقطه اتکای اصلی درآمد کشور قطب صنعتی و صادرات کشور یا هرمزگان برای کنترل معبر اصلی صادرات نفت و واردات کالاهای مورد نیاز کشور باشد. بخشی از نتایج این اقدام ایجاد نارضایتی در مردم و تولید کانون‌های مقاومت داخلی و رویارویی مردم با نظام برای وادار نمودن نظام به مذاکره و در نتیجه کاهش یا زوال مشروعیت نظام است.

۴. اشغال نظامی گسترده (جنگ تمام‌عیار) در این تهاجم علاوه بر حمله به نقاط راهبردی مراکز سیاسی اصلی نظام تأسیسات ارتباطی و زیر بنایی تهاجم زمینی و هوایی نیز از محورهای شناسایی‌شده قبلی آغاز و کشور به اشغال نیروهای مهاجم درمی‌آید. (احمدی مقدم، ۱۳۸۶: ۲۶-۲۷)

۳- محسن مرادیان در مقاله‌ای با عنوان "آینده‌پژوهی تهدیدات نظامی آمریکا علیه ج.ا.ایران" به مجموعه‌ای از عوامل مؤثر در تهدیدات نظامی احتمالی آمریکا علیه ج.ا.ایران اشاره نموده است:

رویکردهای عملیاتی دربردارنده عواملی همچون؛ محاصره نظامی ایران (به‌ویژه از دریا) توسط آمریکا، تهاجم نظامی آمریکا علیه سامانه رهبری و ارتباطات ج.ا.ایران، تهاجم نظامی آمریکا علیه نیروهای غیرنظامی، تهاجم آمریکا علیه مراکز هسته‌ای ج.ا.ایران، تهاجم نظامی آمریکا علیه کلیه مراکز حساس نظامی و غیرنظامی ج.ا.ایران، رویکرد تأثیرمحوری (حمله به مراکز ثقل) توسط ارتش آمریکا، اجرای تهاجم موازی در سه سطح راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی، توانمندی ارتش آمریکا در به‌کارگیری سلاح‌های هوشمند، رویکردهای عملیاتی ارتش آمریکا در جنگ‌های اخیر، بهره‌مندی آمریکا از پایگاه‌های نظامی در کشورهای منطقه، استقرار ناوگان دریایی آمریکا در اقیانوس هند، دریای عمان و خلیج فارس است. رهنامه و سیاست‌ها نیز دربردارنده عواملی همچون؛ رهنامهٔ جنگ شبکه محور آمریکا، چشم‌انداز ۲۰۲۰ ارتش آمریکا، سیاست دشمنانه آمریکا در سه دههٔ اخیر با ج.ا.ایران، اندیشگاه‌ها و مراکز آینده‌پژوهی آمریکا، به‌کارگیری گروه‌ها و سازمان‌های معاند ج.ا.ایران است.

این پژوهش، توجه کارشناسان و خبرگان نظامی کشور را در آینده‌پژوهی تهدیدات نظامی، به توانمندی اجرای عملیات اطلاعات و شناسایی ارتش آمریکا جلب می‌نماید. (مرادیان و صادقی، ۱۳۹۲: ۱۶۹-۱۷۰)

۴- قاسم ترابی (۱۳۹۴) در تحقیق خود با عنوان "تکامل راهبرد ناتو در قبال جنگ سایبری؛ دلایل، ابعاد و مؤلفه‌ها" علت اصلی تمرکز سران ناتو بر جنگ سایبری، تا حد زیادی به واسطه ماهیت پیچیده و متفاوت فضای سایبر به نسبت تهدیدات گذشته و همچنین، آگاهی عمیق از آسیب‌پذیری اعضا بیان نموده است.

تدوین و تکامل راهبرد سایبری ناتو، متضمن چند نکته بسیار مهم و تعیین‌کننده تحلیلی است که می‌تواند برای سایر کشورها نیز آموزنده باشد. اول اینکه، صرف تدوین راهبرد سایبری توسط این سازمان نظامی و دفاعی، خود گواهی روشن بر نگرانی‌های جدی از تهدیدات به‌شدت متفاوت و متنوع فضای سایبر و نقش تعیین‌کننده آن در سلسله‌مراتب قدرت و امنیت جهانی می‌باشد.

نکته دوم اینکه، هرچند جنگ سایبری حوزه‌ای جدید و متفاوت در عرصه امنیت است، اما خود می‌تواند مقدمه و همچنین، بهانه‌ای برای جنگ‌های نظامی باشد. همچنین، این امکان وجود دارد که در کنار جنگ‌های نظامی، کشورهای مختلف از جنگ سایبری به‌عنوان ابزاری برای شکست دشمن استفاده کنند.

نکته سوم اینکه، مطالعه اصول و محورهای راهبرد سایبری ناتو، نشان‌دهنده ماهیت متفاوت فضای سایبر در مقایسه با فضاهای سنتی امنیت می‌باشد و فضای سایبر نیازمند نگاهی جدید و متفاوت و در نتیجه راهبردها، تاکتیک‌ها، نیروها و آموزش‌های جدید می‌باشد. (ترابی، ۱۳۹۴: ۱۵۶)

۵- در مقاله آقامحمدی (۱۳۸۹) با عنوان "تعیین عوامل مؤثر در چابک‌سازی یگان‌های آجا با نگرش به تهدیدات آینده و ارائه الگوی مناسب برای سامانه‌های زمینی رزم آجا، یکی از عوامل چابکی رزم زمینی با رویکرد ناهمطراز"، عنصر نیروی انسانی و دو عامل آمادگی حرفه‌ای با شاخص‌های نیروی انسانی کارا، انعطاف‌پذیر، مبتکر، خلاق، نوآور، ماهر و مجرب، چند مهارته و منضبط و عامل آمادگی روحی و جسمی با شاخص‌های نیروی انسانی ورزیده و قوی، خودکنترل، با اعتمادبه‌نفس بالا، معتقد، متعهد و بصیر به‌عنوان عناصر، عوامل و شاخص‌های عمده چابکی رزم زمینی معرفی شده‌اند. (آقامحمدی، ۱۳۸۹)

تحقیقات خارجی

1- برایان نیچپروک از موسسه رند آمریکا، تحقیقی با عنوان "آینده‌های بدیل و طراحی نیروی نظامی" انجام داده است که در آن با ترسیم شش دنیای احتمالی برای سال ۲۰۲۵ تلاش نموده که در طرح‌ریزی بلندمدت نظامی به‌وسیله ابزار "تحلیل آینده‌های بدیل" به ارتش ایالات متحده آمریکا برای تحول در ارتش کمک نماید. در این تحقیق به جای برآورد "آینده‌ای واحد و تک نقطه‌ای" در تحلیل سال ۲۰۲۵، طیف وسیع و متفاوتی از آینده‌های ممکن ارائه شده است. (نیچپروک، ۲۰۰۵)

۲- پژوهشی با عنوان "روندهای جهانی ۲۰۳۰، جهان‌های بدیل" توسط شورای امنیت ملی آمریکا اجرا شده است که چهار سناریو موتورهای خاموش، گسترش، جینی یا جهان تضادها و دنیای فارغ از دولت در آن ارائه شده است. مهم‌ترین نکات این پژوهش برای ج.ا.ایران توسعه حوزه‌های بی‌ثباتی در کنار مرزهای ایران به‌ویژه در کشورهای افغانستان و پاکستان است. قیام‌های مردمی در منطقه، موجب بی‌ثباتی این کشورها و افزایش هزینه‌های ج.ا.ایران خواهد شد اما روند دموکراتیک آن‌ها فرصت‌هایی را برای ایران پدید می‌آورد. (National Intelligence Council USA)

مبانی نظری تحقیق

الف- تبیین چگونگی جنگ زمینی

تحقیقات نشان می‌دهد که هر جا موضوع جنگ (سخت) مورد پژوهش واقع شده، جنگ زمینی به‌عنوان مبنای جنگ در نظر گرفته شده است مگر اینکه به‌طور صریح از واژه‌های جنگ دریایی یا هوایی و یا فضایی استفاده شده باشد. شایان‌ذکر است که نظریه‌های موجود، تحول جنگ‌ها را از دو منظر "چستی و چرایی" و "چگونگی" بررسی نموده‌اند.

محققین حوزه بین‌الملل، دو موج بنیادین را در تبیین جنگ شناسایی نموده‌اند که تبیین جنگ بر اساس سیستم‌های کلاسیک و خطی و تبیین جنگ در سیستم‌های پیچیده و آشوب و غیرخطی، تشکیل‌دهنده این دو موج متمایز می‌باشند. با توجه به تفاوت و تمایز در دینامیک‌های این دو نوع سیستم، عملاً ساز و کارهای ایجادکننده جنگ و یا کنترل آن نیز متفاوت می‌باشد. عمده توجه ادبیات روابط بین‌الملل در قالب موج نخست، به بررسی جنگ پرداخته‌اند و موج مربوط به سامانه‌های غیرخطی و پیچیده، بر الگوهایی پافشاری دارند که هنوز آرایه واقعی به خود نگرفته است. از طرفی سیستم بین‌الملل نوین، سیستمی پویا بوده و به دلیل وجود پیچیدگی و آشوب در محیط و روابط بین‌الملل، نظریه سیستم‌های خطی، حاکم بر پژوهش‌های جنگ و حوزه راهبردی، توانایی پاسخ‌گویی به وضعیت نوین را ندارد؛ بنابراین در این گستره، نیاز به بازسازی مفهومی، امری جدی است. (قاسمی، ۱۳۹۵: ۶۹)

مدلسکی به‌عنوان یکی از نظریه‌پردازان نظریه سیکل‌های بلند و جنگ، به تکامل سیستم بین‌الملل، با بهره‌گیری از نظریه پیچیدگی و آشوب اقدام نموده است (Modelski, 1990) و برخی از نظریه‌پردازان جنگ، بر انقلاب در امور نظامی و پیچیدگی تأکید دارند. (Neuneck, 2008)

همچنین برای تعیین دلالت‌های جنگ نظریه "تغییر رویکرد سیستم دفاعی از تهدید محور به قابلیت محور" مورد توجه

قرار گرفته است.

ب- بازیگران جنگ در محیط پیچیده

جهانی شدن، منجر به ظهور و بروز سیاستی چندمرکزی و چندهسته‌ای گردیده که در آن دولت‌ها دیگر به‌عنوان بازیگران واحد در نظام بین‌الملل عمل نمی‌کنند، بلکه به بازیگران غیردولتی، فضای درگیر شدن در فرایندهای سیاسی فرامرزی، فراملی و جهانی - محلی را داده‌اند، تا آنجا که حتی شاهد مدنی شدن فزاینده روابط قدرت هستیم. این مهم موجب شده که جاستین روزنبرگ از "امپراتوری جامعه مدنی" در عصر جهانی شدن سخن بگوید (Rosenberg, 1994).

در این رهگذر، چند فرهنگ‌گرایی، فرایندهای متعارض را به‌گونه‌ای در پی دارد، که هم می‌تواند موجب افزایش آگاهی‌های میان‌فرهنگی و هم احتمال هم‌زیستی مسالمت‌آمیز بین هویت‌های فروملی شود و هم در اثر تقلیل، منجر به بروز منازعه‌هایی بین هویت‌های فروملی با یکدیگر، یا با دولت‌های ملی گردد. تأثیرگذاری جنگ‌ها و بحران‌های داخلی بر تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی، با توجه به رشد خشونت و تروریسم، افزایش منازعه‌های قومی، مذهبی و نژادی به‌ویژه در کشورهای فرومانده، شبه حاکمیت‌ها در اثر بی‌ثبات شدن رژیم‌های اقتدارگرا یا شبه اقتدارگرای شبه ناسیونالیست، جریان‌های جدایی‌طلبانه قومی فراملی و مذهبی، جنگ‌های بین‌امرزی و نیز جنگ‌های نامرئی مانند فقر، بیکاری، بی‌خانمانی، گرسنگی، سوءتغذیه، بیماری‌های واگیردار، شرایط نامطلوب بهداشتی، سرکوب و بهره‌کشی، تبعیض نژادی، ترورهای فیزیکی، نابرابری‌های سازمان‌یافته، اشکال مختلف خشونت، نقض حقوق شهروندی، انحطاط محیط‌زیست و زیست‌بوم بشری، فعالیت گروه‌های تروریستی به‌ویژه تروریست‌های پست‌مدرن که به بهره‌گیری از بیوتروریسم و سایبرتروریسم (استفاده از فضای مجازی و فناوری رایانه‌ای برای حمله به اهداف) می‌پردازند، نیز موجب تأثیرگذاری بر نظم و ثبات منطقه‌ای و بین‌المللی و پیچیده‌تر و مزمن‌تر شدن چالش‌ها در عصر جهانی شدن گردیده است (Szentes, 2003; Tarrow, 2005).

پ- تغییر سیستم دفاعی از رویکرد تهدیدمحور به قابلیت محور

یکی از تحولات اساسی در سیستم دفاعی کشورها تغییر رویکرد از تهدیدمحوری به رویکرد قابلیت‌محوری است. در رویکرد تهدیدمحوری، مبنای دفاع، تهدیدهای پیش روی کشورهاست، اما مسئله اصلی این است که با تغییر سریع و مداوم تهدیدات، تجهیزات و سلاح‌های تأمین‌شده قبلی، کارایی خود را از دست خواهند داد و برای مقابله با تهدیدهای جدید، نیازهای جدید دیگری پدید خواهد آمد. به عبارت دیگر، سیستم دفاعی، تابعی از تهدیدهای متغیر و غیرقابل پیش‌بینی است اما در رویکرد قابلیت‌محوری، ایجاد توانمندی‌های لازم در نیروهای نظامی یک کشور جهت برخورداری از آمادگی دائمی در مقابل هر نوع تهدیدی است که امروز، راهبرد کشورهای توسعه‌یافته و قدرتمند نظامی است. (DoD Instruction, 2009) (US DOD, 2012)

در زمان جنگ سرد که عرصه تقابل تسلیحاتی بین دو کشور شوروی سابق و ایالات متحده آمریکا بود (، راهبرد اصلی برنامه‌ریزی‌ها در وزارت دفاع کشورها حتی آمریکا "تهدیدمحور" بود ولی پس از فروپاشی شوروی سابق، شدت جنگ تسلیحاتی به طرز قابل توجهی فروکش نمود و شکل تهدیدات بسیار متفاوت و پیچیده‌تر شد و امکان پیش‌بینی آن نیز

بسیار محدود گردید. در این فضا، راهبرد اصلی وزارت دفاع ایالات متحده از "برنامه ریزی تهدیدمحور" به "برنامه ریزی قابلیت محور" تبدیل شد. (Biltgen, 2007)

با وجود تغییر رویکرد از تهدیدمحوری به قابلیت محوری در کشورهای پیشرفته در زمینه نظامی، رویکرد غلب آن همچنان بر اساس مقابله با تهدیدات است. (عزیززاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۹)

در کشورهایی که رویکرد آن‌ها قابلیت محوری است، اجزاء قابلیت متناسب با اسناد بالادستی تعریف و معماری شده‌اند، وزارت دفاع آمریکا برای انجام مأموریت‌های خود، ۴ سبد قابلیت خود را اعلام نموده است که هر یک از این سبدها به نوبه خود شامل چندین نوع قابلیت تخصصی تر هستند. این قابلیت‌ها عبارت‌اند از: آگاهی از فضای نبرد، فرماندهی و کنترل، آماد و پشتیبانی، شبکه‌مدار. (US DOD, 2012)

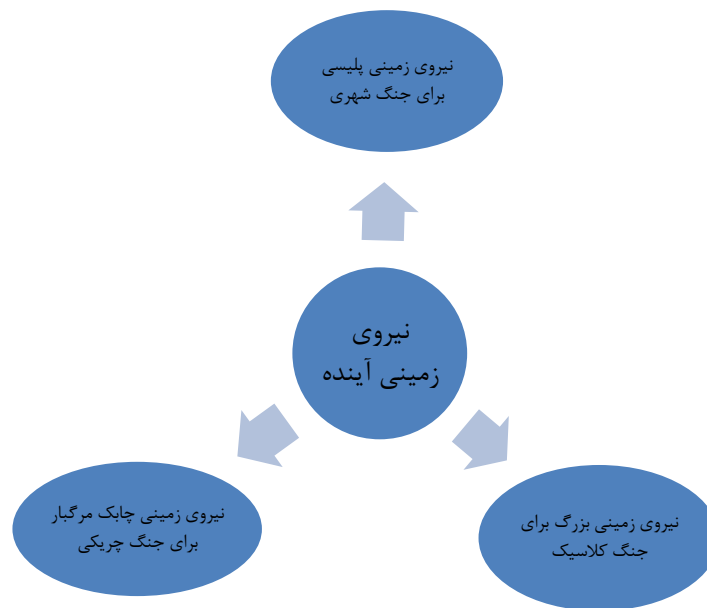
روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش توصیفی از نوع کیفی است، و با رویکردی آینده‌پژوهانه انجام شده است و جمع آوری داده‌ها از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفته است. مدل ارائه شده نیز با تحلیل محتوای کیفی داده‌های جمع آوری شده تهیه شده است.

یافته‌ها

براساس پیشینه تحقیق و مطالعه صورت گرفته، محیط پیچیده امنیتی آینده جمهوری اسلامی ایران متأثر از روندهای زیر می‌باشد:

۱. روند رو به رشد بازیگران غیردولتی از نظر تعداد و تنوع و حضور مداوم در کشورهای همسایه جمهوری اسلامی ایران
 ۲. آمیخته شدن منازعات بین دولتی با تروریسم
 ۳. افزایش اختلافات قومی و مذهبی در درون واحدهای ملی، که به بروز خشونت منتهی می‌شوند.
 ۴. تغییر در ماهیت و چگونگی جنگ‌ها همچون جنگ سایبری (حمله اطلاعاتی راهبردی)، جنگ غیرخطی، جنگ پنج بعدی، ترکیب فناوری برتر / شدت کم.
 ۵. تغییر در ابزارهای جنگ همچون برتری اطلاعاتی، سیستم فرماندهی و کنترل، حمله دقیق و دوربرد، ارتباط دهی حسگر به شلیک‌کننده، سیستم مکان‌یابی جهانی
 ۶. تغییر در رفتار نظامی همچون دکترین و عملیات مشترک، هم‌افزایی نیروها، تمرکززدایی، سربازان دانشگر
- بنابراین با عنایت به تحول بوجود آمده در محیط امنیتی پیرامون جمهوری اسلامی ایران و تغییرات در ماهیت جنگ‌ها و بازیگران جنگ‌ها و همچنین تحول در روش‌ها و ابزار جنگ موجب افزایش امکان غافلگیری در مواجهه با شرایط پیچیده و مبهم تهدیدات منجر به جنگ در آینده شده است و در شرایط حال و آینده که از عدم قطعیت زیادی برخوردار بوده و دارای ابهام و پیچیدگی زیادی است، رویکرد تهدیدمحور نمی‌تواند رویکرد مناسبی باشد و لازم است تا قابلیت سازی در نیروی زمینی مطابق مدل سه وجهی پیشنهادی زیر صورت پذیرد.

مدل سه وجهی نیروی زمینی آینده

تجزیه و تحلیل

همان‌طور که بیان شد، به دلیل پیچیدگی و آشوب در محیط پیرامون جمهوری اسلامی ایران، ساختار کلاسیک و خطی حاکم بر راهبردهای فعلی جنگ، توانایی پاسخ‌گویی به وضعیت نوین را ندارد و برای شرایط پیچیده جنگ در سیستم غیرخطی و آشوبناک آینده، که گسترش فناوری‌های ارتباطات، تغییر در مهارت‌های تحلیلی افراد، افزایش و تعدد گروه‌ها و خرده گروه‌ها، کاهش اقتدار رهبران گروه‌های سیاسی اجتماعی و تعدد نقش‌های افراد، برجسته‌تر شده است و با یک نیروی کلاسیک نمی‌توان به مقابله با تهدیدات پرداخت.

با توجه به ادبیات تحقیق، می‌توان بیان نمود که جنگ آینده براساس یک سناریوی خاص نخواهد بود بلکه متأثر از چندین سناریوی محتمل می‌باشد و برای کسب آمادگی بایستی تنوعی از قابلیت‌ها را در نیروهای نظامی زمینی که محور جنگ هاست ایجاد نمود تا هم قدرت بازدارندگی دائمی بروز نماید و هم توان مقابله در صورت وقوع جنگ وجود داشته باشد. لذا مدل سه وجهی پیشنهادی بیانگر لزوم قابلیت سازی در نیروی زمینی آینده در سه حوزه جنگ شهری متأثر از آشوبها و شورشهای حاصل از اختلافات قومی و مذهبی، جنگ چریکی برای مقابله با بازیگران غیردولتی و تروریست‌ها و نیروهای مزدور و جنگ کلاسیک که مقابله با نیروهای دولتی کشورهای منطقه ای و فرا منطقه ای است. بنابراین نیروی زمینی بایستی دارای کارکنان آموزش دیده و تجهیزاتی متناسب با این شرایط باشد.

بحث و نتیجه گیری

نیروی زمینی باید برای حل مشکلات پیچیده در محیط‌های رزمی آینده خود را با شرایط سازگار کرده، واکنش سریع و صحیح را انجام داده و بر چالش‌ها فائق آید. و نیز باید از قابلیت استفاده از فناوری‌های در دسترس و مقرون به صرفه مثل ساخت بمب‌های دست‌ساز برخوردار باشند و نیز توان تهاجمی هکری و قابلیت نفوذ به شبکه‌های امن قدرت‌های مداخله‌گر با فناوری پیشرفته را داشته باشند.

شناخت فناوری‌ها، تجهیزات و تسلیحات مورد استفاده بازیگران احتمالی آینده نظیر پهپادها و ربات‌ها و قابلیت بهره‌برداری سریع از آن‌ها و راه‌های محافظت در مقابل آن‌ها لازم و ضروری است.

افزایش توانمندی‌های عملیاتی و میدانی برای تضمین امنیت و تقویت توان مأموریتی نیروهای مسلح در محیط‌های پرتجمع شهری یک الزام کلیدی در دهه‌های پیش رو بدل خواهد شد.

سامانه‌های اطلاعاتی به مثابه شمشیر دو لبه عمل می‌کنند. نشر و گسترش اطلاعات غلط و گمراه‌کننده می‌تواند کارایی و تأثیرگذاری این سامانه‌ها را در محیط‌های رزمی و نظامی تحت تأثیر قرار دهد. هریک از بازیگران به ویژه در فضاهای مجازی و شبکه‌های اجتماعی با راه‌اندازی جریان اطلاعات غلط تبلیغات وسیعی را ایجاد می‌کنند. در شرایط جنگی و در محیط‌های عملیاتی نظامیان و شهروندان معمولی دسترسی سریع و کاملی به اطلاعات دارند و به راحتی می‌توان در راستای اهداف خود ذهن آن‌ها را منحرف ساخت و در مسیر مقاصد دشمن به کار گرفت. از طرفی این فناوری‌ها می‌توانند عملکرد نظامیان را افزایش داده و تولنایی آن‌ها را بالا ببرند اما در عین حال ممکن است به عنوان ابزار علیه خود آن‌ها به کار گرفته شود و به صورت مداخلی برای ارائه اطلاعات غلط به نیروها عمل کنند. از نگاه مثبت می‌توان افزایش آگاهی محیطی و کمک به بالا بردن توان تعامل آن‌ها به سایر اجزاء محیط پیرامونی را در زمره مهم‌ترین مزایایی استفاده از سامانه‌های واقعیت مجازی توسط نیروی زمینی برشمرد. با استفاده از فناوری‌های نوین می‌توان به راحتی به تصاویر بسیار باکیفیت ماهواره‌ای دسترسی داشت و از آن‌ها برای پایش فعالیت‌های دشمن در میدان رزم بهره گرفت. بنابراین به یک نیروی زمینی با قابلیت‌های چندگانه نیاز است.

منابع فارسی

اچ اسکیلز، رابرت (۱۳۸۴). "جنگ‌های آینده"، ترجمه عبدالمجید حیدری، انتشارات دانشگاه امام حسین (ع)، دانشکده فرماندهی و ستاد، دوره عالی جنگ.

احمدی، سیدعباس، پارسایی (۱۳۸۴). "جایگاه ایران در نظریه‌های ژئوپلیتیک"، تهران: اولین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، صص ۲۷۷-۲۹۷.

احمدی مقدم، اسماعیل (۱۳۸۶). استراتژی نیروی مقاومت بسیج در جنگ آینده، رساله دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی. اعظمی، هادی، سلطانی، محسن، حجتی پناه، نرگس (۱۳۹۳). "بررسی و شناخت تهدیدات مرزی ایران (نمونه موردی: مرز مشترک با جمهوری آذربایجان)"، همایش مرز نشینی، توسعه پایدار و فرصت‌های سرمایه‌گذاری، پارس‌آباد
امینیان، بهادر (۱۳۹۰). "محیط امنیتی ایران و تحولات بیداری اسلامی"، فصلنامه آفاق امنیت، سال چهارم، شماره سیزدهم.

ایزدی، جهانبخش، خلفی (۱۳۹۰). "راهبردهای تحقق تعامل مؤثر و سازنده ایران در نظام بین‌الملل"، ره نامه سیاست‌گذاری، سال دوم، شماره سوم، صص. ۴۳-۶۷.

آقابخشی، علی، افشاری راد، مینو (۱۳۷۴). "فرهنگ علوم سیاسی"، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
آقامحمدی، داوود (۱۳۸۹). "تعیین عوامل مؤثر در چابک سازی یگان‌های آجا با نگرش به تهدیدات آینده و ارائه الگوی مناسب برای سامانه‌های زمینی رزم آجا (فاز یکم)"، معاونت ط.ب. امور مجلس آجا، تهران.
آقامحمدی، داوود (۱۳۹۳). "الگوی چابک‌سازی سامانه فرماندهی و کنترل رزم زمینی"، فصلنامه مدیریت نظامی، سال چهاردهم، شماره ۵۴

ترابی، قاسم. (۱۳۹۳). تکامل راهبرد ناتو در قبال جنگ سایبری؛ دلایل، ابعاد و مؤلفه‌ها. فصلنامه مطالعات راهبردی، 18(67), 133-158.

حق پناه، جعفر، بیدالله خانی، آرش (۱۳۹۳)، "جمهوری اسلامی ایران و الگوهای امنیتی آسیای جنوب غربی".
حیدری، کیومرث، عبدی، فریدون (۱۳۹۱)، "جنگ‌های آینده و مشخصات آن با تحلیلی بر دیدگاه برخی صاحب‌نظران نظامی غرب، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۴۸، سال دوازدهم.
خلیلی، محسن؛ منشادی، مرتضی؛ آزموده، فهیمه (۱۳۹۰). "بایستگی‌های ژئواکونومیک توسعه منطقه جنوب شرق ایران، روابط خارجی"، دوره ۳، ش ۴ (پیاپی ۱۲)، صص ۱۲۴-۸۱
رشید، غلامعلی، محرابی، غلامرضا، کلانتری، فتح‌الله، شجاعی، شهرام، زنجانی، داود (۱۳۹۳). "واکاوی الگوی حاکم بر جنگ آینده و مقایسه آن با جنگ هشت‌ساله و جنگ‌های اخیر"، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال دوازدهم، شماره ۴۸، صص ۳۰-۱.

رضایی، علی اکبر، زارع، محمد (۱۳۹۱). "چین و فرایند انقلاب در امور نظامی"، فصلنامه ره نامه سیاست‌گذاری، سال سوم، شماره دوم، صص ۱۸۰-۱۶۵

روزنا، جیمز (۱۳۸۴) "آشوب در سیاست جهان"، مترجم علیرضا طیب، تهران، انتشارات روزنه.

سایت آرشیو موضوعی بیانات رهبر معظم انقلاب به آدرس <http://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=2707>

شفیعی، نوذر، عطائی، صدیف، پهلوانی، مهرداد (۱۳۹۲). "تأثیر حضور آمریکا در افغانستان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر واقع‌گرایی تهاجمی (۲۰۱۲-۲۰۰۱)"، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۸۱.

شیخ محمدی، مجید؛ عباسی، مصطفی (۱۳۹۵). "رویکرد نظریه بازی‌ها در مدل سازی و تحلیل تقسیم ارث زوجین مرحوم"، فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی، سال دهم، شماره ۳۳، صفحات ۴۸-۲۳

صابرفرد، علیرضا؛ جعفری، سید اصغر (۱۳۹۶). "تحلیل سناریوی تأثیرات آینده فعالیت جریان‌های تکفیری مدرن بر محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران و راهبردهای مقابله‌ای آن"، فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی - امنیتی، سال چهارم، شماره ۱۳

ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۷۳). "حقوق جنگ"، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

عبداللهی، محسن (۱۳۹۷). "چالش‌های اساسی در گذار از نظم نوین جهانی: فرا یک‌جانبه‌گرایی و ظهور چین در نقش قدرت جدید"، فصلنامه روابط خارجی سال دهم، شماره ۳

عزیززاده، سیامک، فشارکی، مهدی، طهماسبی، سیامک، غضنفری، سید محمد جواد، فرتوک زاده، حمیدرضا. (۱۳۹۴). طراحی الگوی نیازسنجی قابلیت محور در حوزه دفاعی و پیشنهاد فهرستی از عناصر قابلیت برای کشور. مدیریت نوآوری، 4(3), 47-74.

فاضلی نیا، نفیسه (۱۳۸۵). "ژئوپلیتیک شیعه و مسأله امنیت ملی ایران"، شیعه شناسی، ش ۱۳، صص ۱۹۸-۱۷۷

فرجی، محمدرضا، قاسمی، فرهاد (۱۳۹۶). "تئوری سیستم‌های انطباقی پیچیده ابزار تحلیلی نظم در محیط‌های پیچیده و آشوب"، فصلنامه سیاست جهانی، دوره ۶، شماره ۳.

قاسم فولادی و مسعود منزوی (۱۳۸۷). "مفاهیم عملیات مشترک: ارتش آمریکا در آینده چگونه خواهد جنگید"، تهران: مرکز آینده‌پژوهی علوم و صنایع دفاعی، ۱۳۸۷

قاسمی، فرهاد (۱۳۹۵). "سیستم‌های پیچیده و آشوبی: الگوی وابستگی حساس، بازدارندگی و جنگ"، فصلنامه سیاست جهانی، دوره ۵، شماره ۳.

قاسمی، فرهاد، عین الهی معصوم، بهرام (۱۳۹۵). "شکل‌گیری گروه‌های ضد سیستمی در شبکه ژئوپلیتیک جهان اسلام". دوفصلنامه علمی- پژوهشی جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، دوره ۴، شماره ۱، صفحه ۴۲-۱

گلشنی، علیرضا، سهرابی، حمیدرضا (۱۳۹۳). نقش جمهوری اسلامی ایران در قیف ژئوپولیتیک غرب آسیا. فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات سیاسی بین‌المللی، ۱۱۷-۸۱، (۱۸)، ۶،

محمد، کرمی راد (۱۳۸۴). "جزوه درسی استراتژی‌های نظامی"، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.

مرادیان، محسن، صادقی گوغری، سعید (۱۳۹۳). "آینده‌پژوهی تهدیدات نظامی آمریکا علیه ج.ا.ایران"، امنیت پژوهی، دوره ۱۲، شماره ۴۳ صص ۱۷۱-۱۴۵

مروی نام، محمدرضا؛ بخشنده، محمد؛ ممی زاده، الیاس (۱۳۹۳). "تهدیدات آینده و رهیافت‌های نوین فرماندهی و کنترل"، هشتمین کنفرانس ملی فرماندهی و کنترل ایران (C4I)، تهران، دانشگاه هوایی شهید ستاری.

منزوی، مسعود (۱۳۸۸). "مطالعات تطبیقی انقلاب در امور نظامی"، اندیشگاه شریف، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.

نیچی پروک، برایان (۲۰۰۵) آینده‌های بدیل و طراحی نیروی نظامی: دلالت‌هایی برای عصر نیروهای آینده، ترجمه محسن فشی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، ۱۳۹۴.

واعظی، محمود (۱۳۸۵). "ژئوپلیتیک بحران در آسیای مرکزی و قفقاز (بنیان‌ها و بازیگران)"، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

یزدان فام، محمود (۱۳۹۰). "آینده‌شناسی و برآورد محیط راهبردی: لازمه تصمیم‌گیری بهتر در امنیت ملی"، مطالعات راهبردی، دوره ۱۴، شماره ۴ (مسلسل ۵۴) صص ۷-۳۲.

منابع انگلیسی

- Anthony H. Cordesman, (2015). "21st Century Conflict: From "Revolution in Military Affairs" (RMA) to "Revolution in Civil-Military Affairs" (RCMA).
- Biltgen, P., (2007). A Methodology for Capability-Based Technology Evaluation for Systems-of-Systems, Atlanta: Georgia Institute of Technology.
- Brams, S. J., & Wittman, D. (1981). Nonmyopic Equilibria in 2× 2 Games, *Conflict Management and Peace Science*, 6(1): 39-62.
- Buzan, Barry, & Ana G. Pelaez (2009), *International Society and the Middle East: English School Theory at the Regional Level*, New York: Palgrave Macmillan.

Cerny, Philip G. (2000) The New Security Dilemma: Divisibility, (October 2000), Defectio and Disorder in the Global Era, *Review of International Studies*, vol. 26, no. 4.

Clarke, T., Clegg, S., (1998). **Changing Paradigms: the Transformation of Management Knowledge for the 21st Century**. Harper Collins, London

DoD Instruction, (2008). **Operation of the Defense Acquisition System Statutory and Regulatory Changes** (including policy impacts from DTM 09-007, Implementation of the Weapons System Acquisition Reform Act of 2009), Virginia: American Department of Defense.

Frazier Derrick (2010), "Regional Powers and Security: A Framework for Understanding Order within Regional Security Complexes", **European Journal of International Relations**, XX(X).

Global Trends 2030:alternative Worlds, a publication of the National Intelligence Council

Jones, P., (2012). *Defence Capability Development Handbook*, Australian Department of Defence.

Joseph S. Nye, (2015). The Future of Force, <https://www.project-syndicate.org/>

Kinsara R. A. (2015). " Strategic Investigations of Water Conflicts in the Middle East", *Group Decis Negot* (2014) 23:355–376, DOI 10.1007/s10726-012-9325-3.

Middle East", *Group Decis Negot* (2014) 23:355–376, DOI 10.1007/s10726-012-9325-3.

Modelski, G. (1990). **Is world politics evolutionary learning?** International Organization, 44(01) , 1-24 .

Neuneck, G. (2008). **The revolution in military affairs: Its driving forces**, elements, and complexity. Complexity, 14(1), 50-61

Nye, Joseph S. Jr, (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York Public Affairs).

Peterson, G.D. Cumming, G.S. Carpenter, S.R. (2003).Scenario planning: a tool for Conservation in an uncertain world. *Conservation biology*, 17, 358-366.

Rosenberg, Justin (1994) "**The Empire of Civil Societ: A Critique of the Realist Theory of International Relations**" (London: Verso).

Schulz, Martin. (2017) "**The Middle East's future: US, Saudi Arabia and ISIS, three key players**". GeRMAN Politicsmeanspolitics.

Sheehan, James J (2008), *Where Have All the Soldiers Gone? The Transformation of Modern Europe* (Boston: Houghton Mifflin).

Szentes, T. (2003). **World economics** the Political Economy of Development, Globalisation and System Transformation, Akadémiai Kiad., Budapest, 2003

Tarrow, Sidney(2005), *The New Transnational Activism* (Cambridge: Cambridge University Press).

US DOD, (2009). *Capabilities-Based Assessment (CBA), User's Guide Version 3 Force Structure, Resources, and Assessments Directorate, (JCS J-8)*, Virginia: **United States Department of Defense**.

US DOD, (2012). *Manual for the operation of the Joint Capabilities Integration and Development System*. Virginia: **United States Department of Defense**

US DOD, (2015)
1-19.

